

de vogelvanger voor Winsum

90 jaar Wierda-Stichting

De Wierda-Stichting: ruim 90 jaar actief voor Winsum

Met gepaste trots willen wij met alle Winsumers ons 90-jarig jubileum vieren. Onze stichting heeft zich sinds 1921 met hart en ziel ingezet voor een levendige dorpsgemeenschap. Samen met andere actieve Winsumers hebben we de afgelopen jaren veel bereikt.

Dit is een mooi moment om er even bij stil te staan.

Misschien kent u de Wierda-Stichting nog niet. In het kort komt het hier op neer: wij verlenen subsidies aan stichtingen, verenigingen en instellingen die werkzaam zijn op sociaal en cultureel terrein.

De activiteiten die wij ondersteunen, dienen het algemeen belang van de inwoners van het dorp Winsum te behartigen. We vinden het belangrijk dat Winsum leeft en bloeit!

Verderop in deze brochure kunt u lezen hoe onze stichting is ontstaan en wat wij precies doen en voor wie.

Ons geschenk

Om te vieren dat onze stichting ruim negentig jaar bestaat, schenken wij alle inwoners van Winsum het bronzen beeld 'De Vogelvanger'.

Wij zijn verheugd dat het beeld een mooi plekje heeft gevonden in het dorp. Het kunstwerk staat aan de Bellingeweer in Winsum op een open grasveldje, met op de achtergrond een prachtige rij bomen. Hier voelt 'De Vogelvanger' zich zeker thuis!

Vogelvangen is een eeuwenoude traditie in Winsum en omstreken. Maar er is nog een reden waarom 'De Vogelvanger' in Winsum thuishoort. Het kunstwerk verbeeldt een oude legende over een rasechte Winsumer: Teun de Vogelvanger.

Teun de Vogelvanger is terug in Winsum!

Teun was een Winsumer in hart en nieren. Altijd was hij te vinden in de vrije velden van het Reitdiepdal. Hij ving vogels in zijn slagnetten en hij jaagde op vis in het Reitdiep. Teun was een potige kerel met een sterke eigen mening. Hij liet zich niets wijsmaken. Eigenlijk was de vogelvanger nogal een roervink, een druktemaker. Toch had hij zijn hart op de juiste plaats.

De legende over onze vogelvanger begint als de Tachtigjarige Oorlog goed voelbaar is in Stad en Ommeland.

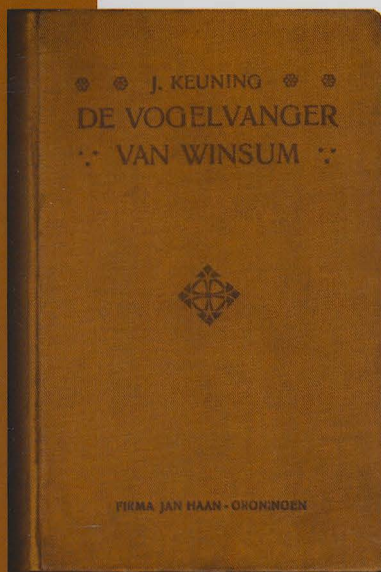
Teun ziet zichzelf als een geus en verzet zich tegen de Spaanse bezetting. Hij wil er alles aan doen om de Spanjaarden uit Groningen weg te houden. Dapper vecht hij mee in het leger van Rennenberg. Maar helaas loopt het verhaal niet helemaal goed af. Teun moet huis en haard verlaten om zijn vrouw en kinderen te beschermen. Hij vlucht naar Oost-Friesland.

Gelukkig keert onze Teun - via het bronzen beeld 'De Vogelvanger'- weer terug in zijn dorp Winsum!

Het verhaal van 'De Vogelvanger van Winsum'

...Het is 1579. Op een donkere nacht stelt Teun de Vogelvanger zijn netten op. Wat is hij van plan? 's Nachts is het toch moeilijk vogels vangen? Teun denkt ook helemaal niet aan vogels. Hij heeft ontdekt dat een spion zich iedere nacht bij het Dominicanenklooster meldt, even buiten Winsum. Daar wil hij meer van weten!

Teun houdt het klooster al een tijdje goed in de gaten want hij maakt zich kwaad over de monniken. Hij vindt dat zij zich volvreten en praatjes verkopen. Samen met zijn zoon Wiebrand en vriend Menne Papenvreter probeert hij de spion in zijn netten te vangen. Zal het ze lukken?

Het verhaal 'De Vogelvanger van Winsum' is geschreven door J. Keuning. Firma Jan Haan gaf het boek in de jaren twintig uit. De schrijver heeft meerdere verhalen geschreven die zich afspelen in Stad en Ommeland ten tijde van de Tachtigjarige Oorlog. Hierin kiest hij zonder aarzelen altijd partij voor de protestantse opstandelingen.

Conflict tussen Stad en Ommeland

Voordat we verder kunnen met het verhaal dienen we eerst uit te leggen waarom Teun niets moet hebben van de monniken in zijn dorp. Hij is namelijk niet de enige die zich kwaad maakt. Tussen Stad en Ommeland dreigt een conflict tot uitbarsting te komen. De Stad, waar de katholieken aan de macht zijn, weigert zich aan te sluiten bij de Unie van Utrecht, terwijl de Ommelanden, waar het protestantse element overheerst, juist voor de Unie zijn. De Unie van Utrecht is een getekende overeenkomst tussen een aantal Nederlandse gewesten, waarin staat dat men zich gezamenlijk zal inzetten om de Spanjaarden het land uit te jagen. Dit conflict leeft ook in Winsum. Velen beschouwen de katholieken als een verlengstuk van de Spanjaarden. Dus vandaar dat Teun de monniken in zijn dorp scherp in de gaten houdt.

Verdachte vangst

Die donkere nacht in 1579 wachten de drie mannen de spion geduldig op. Ze spitsen de oren maar er gebeurt niets. Bijna willen ze het opgeven, maar dan horen ze de voetstappen van twee personen. Dit tweetal wisselt fluisterend informatie uit terwijl ze gulzig jenever drinken. Zodra ze dichterbij komen, laat Teun zijn net omklappen. Onder het net zit Doede Blokje en de vadsige monnik Gregorius. Dat is een verdachte vangst!

Doede Blokje is een katholiek en heult met de Spanjaarden. Maar helaas weet Doede te ontsnappen. Gregorius binden ze, in zijn ondergoed, vast aan een boom. De monnik is stomdronken en wordt pas de volgende dag wakker. De inwoners van Winsum staan om hem heen en onder aanvoering van Teun en Menne wordt hij beschimpt en bespot.

Het verraad van Rennenberg

In mei 1579 vechten Teun, Menne en Wiebrand in het leger van Graaf van Rennenberg tegen de stad Groningen. Dit leger dwingt de stad op de knieën, het lukt ze om de Spanjaarden te weren. Maar het gevaar is nog niet geweken. Helaas blijkt Rennenberg een verrader. Hij levert Groningen uit aan de Spanjaarden. Onze Teun ontvlucht uiteindelijk zijn geboortedorp.

Wilsterflappen; een eeuwenoude traditie

Zoals Teun de Vogelvanger in 1579 vogels ving, zo gebeurt het tot op de dag van vandaag nog. We noemen het 'wilsterflappen'. Vooral in Groningen en Friesland komt deze vogelvangmethode voor.

Wilsterflappen; het klinkt mysterieus maar wat houdt het eigenlijk in? Wilsters, zo noemen we in het noorden de goudplevieren, zijn trekvogels. Het 'flappen' slaat op de vangtechniek.

Veel wilsterflappers zijn er niet meer. Een select groepje trekt nog het open veld in, voor hen is het een pure passie. Eigenlijk lijken deze vogelvangsters op onze Teun; ze houden van het buitenleven, de vrijheid.

Hup, het vrije veld in!

Als het najaar of vroege voorjaar aanbreekt, begint het bij de wilsterflappers te kriebelen. Hup, snel het open veld in!

Met een net verbonden aan twee slagstokken, trekt de vogelvangster eropuit. In een weiland zet hij bij zijn vangnet een groepje lokvogels van hout neer. Op een stokje, een wip, plaatst hij een levende goudplevier of kievit. De vogelvangster gaat een eindje verderop achter een windscherm zitten. Dan begint het wachten. Gespannen tuurt hij naar de hemel. Zullen de kleine vogeltjes overvliegen?

Goudplevieren

Goudplevieren zijn iets kleiner dan kieviten. Als winterkleed hebben ze een goudgeel gevlekte bovenzijde, een witte onderzijde en een goudbruine borst. In zomerkleed is de onderzijde zwart getekend. Vaak zitten de goudplevieren samen met kieviten in grote groepen in de Nederlandse weilanden. Tot 1937 broedde de goudplevier ook in ons land. Sindsdien komen de wilsters hier uitsluitend als trekvogels, op doortocht naar

het Zuiden. De dichtstbijzijnde broedgebieden liggen net over de grens in Duitsland. De meeste goudplevieren komen echter uit Scandinavië en Siberië.

Ja, kijk! Daar komt een koppeltje goudplevieren! Met een fluitje bootst de vogelvanger het gepiep van de vogels na. Tegelijkertijd trekt hij aan een touwtje dat aan de wip vastzit. De goudplevier op het stokje begint te fladderen. De vogels in de lucht zwermen nieuwsgierig over het weiland. Wat gebeurt daar? Zou er iets lekkers te eten zijn?

Als de wilsterflapper nog een keer op zijn fluitje blaast, is de nieuwsgierigheid bij de vogels niet meer te temmen. Ze vliegen steeds lager en lager. De vogelvanger houdt zijn adem in. Plotsklaps laat hij zijn net 180 graden omklappen. De vogels, die tegen de wind in landen, kunnen geen kant meer op. Ze worden uit de lucht gevist en raken verstrikt in het net. Een paar kunnen nog net ontsnappen en fladderen alle kanten op.

Van broodwinning naar ringonderzoek

Tot eind jaren zeventig waren er veel vogelvangsters die vooral voor de poelier of eigen pot flapten. Goudplevieren zijn weliswaar kleine vogeltjes maar ze smaken heerlijk!

Toen de handel verboden werd, bleef een kleine groep op traditionele wijze wilsters vangen, maar dan voor de wetenschap. In plaats van een enkele reis richting keuken, krijgen de vogels nu een ring om hun poot en worden gemeten, gewogen en geregistreerd voor ze weer worden losgelaten.

Jon Gardella en 'De Vogelvanger'

Beeldhouwer Jon Gardella uit Garnwerd ontwierp en maakte het beeld 'De Vogelvanger'. Jon begrijpt het belang van de geschiedenis van Stad en Ommeland. Maar belangrijker nog; hij kan als geen ander in een enkel beeld de essentie van het vogelvangen weergeven.

We bezoeken hem in zijn atelier, een voormalig schoolgebouw in Garnwerd, waar hij nog volop bezig is met zijn kunstwerk.

Meebewegen in de vlucht van vogels

'In mijn werk gaat het altijd over beweging', vertelt Jon. 'Dit is ook goed terug te zien in mijn beeld. Je ziet hoe de vogelvanger reikt naar de vogels die in zijn slagnet verstrikt zitten.' Jon strekt zijn armen boven zijn hoofd en maakt snelle grijpbewegingen. Het lijkt alsof hij zelf een vogelvanger is en onzichtbare vogels uit de lucht wil graaien.

'Eigenlijk gaat het over hoe levensvormen met elkaar mengen', vervolgt de kunstenaar. 'Je ziet de snelheid, het klappen van het net en de vogels die

Jon Gardella (Cooperstown, NY 1948) is beeldhouwer, tekenaar, schilder, decorontwerper en docent beeldhouwen aan de Klassieke Academie in Groningen. Hij heeft zijn atelier in de voormalige school van Garnwerd. Gardella studeerde aan de Kunstacademie Academia di Belli Arti in Rome. Hij vervolgde zijn studie aan de Rijksacademie in Amsterdam. In 1975 kwam hij definitief in Nederland wonen.

Hij kreeg twee opdrachten van de gemeente Winsum en heeft zich hier toen gevestigd. 'Ik hou van de magie van het Groninger landschap, het water, de ruimte en de openheid', aldus Gardella. Meer informatie over Jon Gardella kunt u vinden op www.jongardella.com

omhoog fladderen. De vogelvanger grijpt snel maar toch ontsnappen er een paar. Hij beweegt mee in de vlucht van vogels.'

Jon Gardella heeft inderdaad de beweging van het vangmoment voortreffelijk vastgelegd in zijn beeld. Je ziet hoe de vogelvanger in een gebogen lijn samen met de vogels naar de hemel reikt.

Levendig lichtspel

Het beeld heeft ook iets geheimzinnigs. Als je het van de zijkant bekijkt, zie je niet direct dat het om een vogelvanger gaat. Het lijnenspel laat iets te raden over. Jon Gardella zegt hierover: 'Zodra je voor het beeld staat, zie je pas het gefladder van vogels. Ook het lichtspel brengt levendigheid. Door de uitsparingen van de vogels en de vogelvanger ontstaat er een dynamiek tussen licht en schaduw. Op elk moment van de dag ziet het kunstwerk er anders uit. Ik kan niet wachten totdat het beeld op zijn plek aan de Bellingeweer staat. Een perfecte plek. Ook de bomen zullen het zonlicht steeds anders filteren.'

Overig werk

De lijst van werken van Jon Gardella is lang. Het zijn zeer diverse beelden maar met een duidelijke handtekening van de kunstenaar. Alle beelden lijken te bewegen en hebben vloeiende lijnen.

Zeer bekend is het bronzen beeld 'Centaur' op het Zerniketerrein van de RuG en het waterbeeld 'De Bron' op het Raadhuisplein in Haren. In 2010 heeft Jon in opdracht van gemeente Winsum een sculptuur gemaakt. Dit beeld staat voor de deur van Museum Wierdenland in Ezinge en draagt de titel: 'Middag-Humsterland'.

De Wierda-Stichting in vogelvlucht

We hebben, aan het begin van deze brochure, al iets over onze stichting verteld. De Wierda-Stichting is sinds 1921 actief.

We zijn een ideële organisatie en werkzaam in het dorp Winsum, het gebied van voor de gemeentelijke herindeling van 1990.

Maar hoe is onze stichting ontstaan en wat hebben wij de afgelopen jaren bereikt?

Alles begon met een betrokken burgervader

De Wierda-Stichting is vernoemd naar Enno Wierda (1849-1921).

Hij was veertig jaar burgemeester van gemeente Winsum (1878 tot 1918). Enno Wierda woonde en werkte zijn hele leven in Winsum.

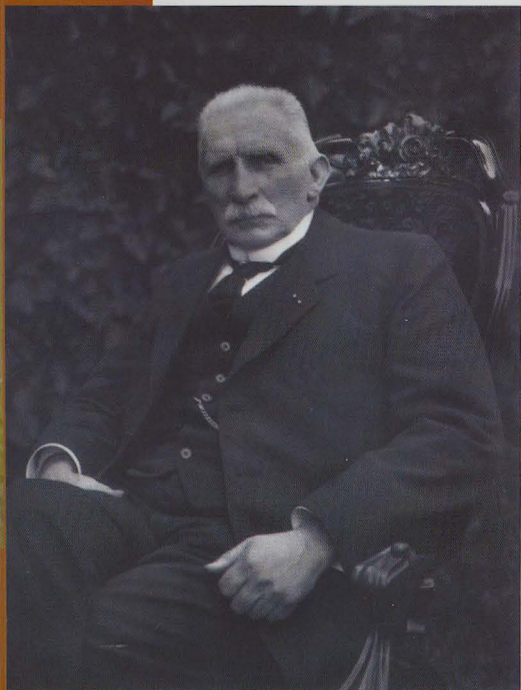
Dit maakte van hem een zeer betrokken burgervader. Hij combineerde zijn ambt met het werk op 'De Wierda-Heerd'; zijn eigen boerenbedrijf met landerijen.

Het burgemeesterschap zat Enno Wierda in het bloed. Ook zijn vader, Hendrik Willems Wierda, was burgemeester van Winsum. Toen hij na vier jaar het ambt neerlegde, volgde zijn zoon hem op.

Enno Wierda heeft veel voor ons dorp betekend. Tijdens zijn ambtsperiode werd niet alleen de spoorlijn Sauwerd - Roodeschol geopend, maar ook de paardentram Winsum - Ulrum. Deze paardentram had een spoor met rails en liep vanaf het station in Winsum door de Stationsweg. Daarna liep het spoor door de Hoofdstraat om vervolgens de stenen brug over het Winsumer Diep te bereiken. Via Obergum en andere dorpen kwam de lijn uit in Ulrum. Een mooie verdienste, maar Enno Wierda liet ons Winsumers nog veel meer na!

De nalatenschap van Enno Wierda

Toen Enno Wierda in 1921 overleed,

schonk hij zijn boerderij de 'Wierda-Heerd' met landerijen aan onze gemeente. Hij bepaalde dat dit legaat 'De Wierda-Stichting' moest heten. Deze stichting heeft sindsdien de boerderij met landerijen verpacht. Zo vormt de Wierda-Heerd al ruim negentig jaar een afzonderlijk vermogen van de gemeente.

Enno Wierda nam in zijn testament op dat de inkomsten uit zijn boerderij zoveel mogelijk besteed moeten worden 'in het algemeen belang der ingezetenen van Winsum'. Maar wat verstond hij onder algemeen belang? Hierbij dacht hij aan activiteiten, instellingen of verfraaiingen van de openbare ruimte waarvoor de gemeente zelf geen of nauwelijks subsidie kan geven. Enno Wierda gaf zelfs een paar voorbeelden.

Hij wilde bijvoorbeeld 'het lijden van minvermogende patiënten verzachten'. Ook dacht de oud-burgemeester aan het oprichten van een ziekenhuis in Winsum. Maar hij gaf nadrukkelijk aan dat dit slechts voorbeelden waren.

De Wierda-Heerd

De boerderij van Enno Wierda bestaat nog steeds. Het staat aan de Schouwerzijlsterweg 12, te Winsum. Het pand kent een lange geschiedenis.

Oorspronkelijk maakte het deel uit van het bezit van het klooster van Aduard. In 1618 kwam de boerderij in beheer van de provincie Groningen.

Via verschillende eigenaren

kwam het uiteindelijk in 1886 in bezit van Hendrik Willems Wierda, de vader van Enno. In 1916 kwam het in handen van Enno Wierda. Na zijn dood schonk hij het aan de gemeente Winsum. Tot op de dag van vandaag wordt de Wierda-Heerd verpacht.

Het is duidelijk, burgemeester Enno Wierda voelde zich nauw verbonden met ons dorp. Ook na zijn dood draagt hij de Winsumers nog een warm hart toe. Daar mogen we best trots op zijn. Vandaag de dag houdt elke gemeente noodgedwongen de hand op de knip. Subsidies voor culturele en sociale activiteiten lijden hieronder. Gelukkig hebben wij, dankzij Enno Wierda, hier nog steeds wel enige ruimte voor.

Als laatste noemen we nog een opmerkelijke bepaling in het testament van Enno Wierda. Hij wilde niet dat er subsidie wordt verstrekt aan activiteiten met kerkelijke doeleinden. Naar het waarom van deze bepaling kunnen wij alleen maar gissen.

Voorbeelden van subsidies

De afgelopen jaren hebben we als stichting verschillende initiatieven ondersteund. In het kort schetsen we hieronder een paar voorbeelden van verleende subsidies.

- **Stichting Baistemaart Winsum:** bijdrage voor een feesttent en organiseren van dorsdemonstraties.
- **Molenstichting Winsum:** bijdrage voor het draaibaar houden van de korenmolens 'De Vriendschap' en 'De Ster'.
Molen 'De Vriendschap' staat aan de Kerkstraat en stamt uit het jaar

1801. Vroeger was het een pelmolen; een type molen die met speciale stenen gerst tot gort pelde. Deze pelstenen zijn naderhand vervangen door maalstenen. De maalstenen bevinden zich vanwege het ontbreken van een steenzolder onder het stellingniveau waardoor de aandrijving door middel van een extra overbrenging geschiedt. Dit is vrij uniek. Molen 'De Ster' aan de Molenstraat werd in 1851 gebouwd. Deze molen staat op de molenberg van zijn voorganger, een standaardmolen uit 1628. In 1961 werd de molen eigendom van de gemeente Winsum. 'De Ster' is tot in de jaren tachtig beroepsmatig in gebruik geweest en draait regelmatig op vrijwillige basis. Deze beide (stelling-) molens zijn eigendom van de Molenstichting Winsum.

- **Stichting Feesten en Herdenkingen:** bijdrage voor activiteiten op Koninginnedag en 4 & 5 mei.
- **Gemeente Winsum:** bijdrage voor een carillon in de toren van het voormalige gemeentehuis aan het Dorpsplein.
- **Vogelvereniging Kleur en Zang:** bijdragen voor de aanschaf van prijzen.

- In 1996 bestond **De Wierda-Stichting** vijfenzeventig jaar. Ook dit jubileum vierden wij door de inwoners van Winsum een bronzen beeld aan te bieden. Het kunstwerk 'Geert Reinders' van Jan Steen, staat aan het Winsumerdiep. Met dit beeld eren wij het werk van de heer Geert Reinders. In de achttiende eeuw werd ons land tot driemaal toe getroffen door een epidemie van runderpest. Geert Reinders was in die tijd bezig met het inenten van kalveren. Deze inentingsmethode wordt nog steeds toegepast en was in die tijd zeker revolutionair te noemen.

De Wierda-Stichting: voor en door Winsumers

Het bestuur van onze stichting bestaat uit zeven leden. De politieke partijen uit de raad van onze gemeente dragen de leden van het bestuur voor. De zittingsduur is vier jaar en loopt gelijk op met de zittingsduur van de gemeenteraad van Winsum.

De burgemeester van Winsum mag ambtshalve de vergaderingen van het algemeen bestuur bijwonen en heeft een adviserende functie.

We hechten er belang aan dat we nauw verbonden blijven met het dorp Winsum. Daarom kiezen wij ervoor dat onze leden allemaal woonachtig moeten zijn in ons dorp. Zo blijven we op de hoogte van wat er speelt.

Het bestuur

Ook subsidie aanvragen?

Nadere inlichtingen over de subsidievoorwaarden zijn te verkrijgen bij de rentmeester van de stichting:

Adres:

De Wierda-Stichting
Stationsweg 1
9951 BA Winsum

Dhr. J.A.L. Trouw
Tel. 0595-442290
E-mail: jaltrouw@gmail.com

COLOFON

Ontwerp en opmaak: studio ampersand, Winsum

Tekst: AlfaBetty, Hoogezand

Fotografie: Edwin Kats (goudplevier)
A.Buren (wilsterflappen)
studio ampersand

